

خراسان جنوبی/ایرجند

زهرامهرور
عکس: ایرنا

«کف‌زنی» هم شیرینی خوش طعمی برای شب‌نشینی آماده می‌کند و هم سبب می‌شود ساعتی از دورهمی‌ها به کار و تفریح بگذرد

اهمن و بهمن، سرمای چندانی نداشته باشند، ۱۰ روز سرمای ننه‌پیرزن آن را جبران خواهد کرد.

● چوبک؛ بوته‌های دیدنی دامنه‌ها

در فرهنگ مردم خراسان جنوبی، آیین کف‌زنی بیشتر از هر وقت دیگری در شب اول زمستان برگزار می‌شود. شب چله، شب دورهمی خانواده است و کف‌زنی هم پای ثابت آن. بعد از آن هر گاه شب‌نشینی زمستانی باشد، کف‌زنی هم می‌تواند جزو برنامه‌های دورهمی باشد. این شب‌نشینی‌ها در خراسان «چراغو» (چراغان) نام دارد و گاه هم «آتیشونی» (آتشانی) خوانده می‌شود.

اهالی معمولاً در منزل بزرگ خاندان جمع شده و با خواندن شعر و نواختن موسیقی محلی، کنار هم خوش می‌گذرانند و در فرصت پیش هم بودن، شیرینی‌ای تهیه می‌کنند که ریشه گیاهی است به نام «بیخ» یا «بیخک» یا «پشم‌شویه» که همان گیاه «چوبک» باشد.

چوبک با بوته کپه‌ای‌اش در بیشتر کوهپایه‌ها می‌روید. بهار که بشود، شاخه‌های ریزریز در هم تنیده‌اش گل می‌دهد و دامنه‌ها را دیدنی‌تر می‌کند.

بوته‌های خشکیده چوبک به کار گرم کردن اجاق‌ها و تنورهای آید و ریشه‌هایش که شکل چوب‌های خشکیده است، به کار همین خوراکی شیرین. پیشترها از همین ریشه چوبک برای شست و شوی لباس‌ها و... هم استفاده می‌کرده‌اند که حکم صابونی طبیعی داشته؛ حالا البته بوته‌های چوبک هم به لطف دست‌اندازی‌ها به دامن طبیعت، کم و کمتر شده‌اند.

● کف‌زنی با دسته‌گر

ابتدا پوست قهوه‌ای بیخ‌ها را جدا کرده تا قسمت سفید درونی آن ظاهر شود. اگر بیخ‌ها تازه باشند، پوستشان به آسانی جدا می‌شود و گرنه باید کمی به زحمت بیفتیم. پس از آن بخش سفید بیخ را به قطعات کوچکی در حد ۲ سانتیمتر تقسیم می‌کنیم و یکی دو باری می‌جوشانیم و آبش را دور می‌ریزیم و بار سوم که جوشانده و طعم خوشایندی داشت آن را در ظرف سفالی بزرگ

امروز رانبینید که یخچال‌های خانگی و سردخانه‌های صنعتی کاری کرده‌اند که همه مواد غذایی و همه میوه‌ها و محصولات همیشه در دسترس باشند؛ قدیم‌ترها حتی در همین روزگار معاصر، زمستان‌ها فصل کمبود مواد غذایی بوده است؛ برای همین هم پدران و مادران ما همه هنرشان را به کار گرفته‌اند تا اولاً محصولات خوراکی را برای روزها و شب‌های زمستان پیش‌بینی کنند و بعد از آن هم کاری کنند تا بهتر بشود شب‌های بلند زمستان را به صبح رساند. «کف‌زنی» یک از همان مراسم بوده که کمک می‌کرده هم یک شیرینی خوش طعم سر سفره شب‌نشینی‌ها بیاید و هم ساعتی از وقت دورهمی‌ها، به کار و تفریح بگذرد. هنوز هم در شب‌های زمستان، هر جا جوان‌ها باشند، حتماً کف‌زنی هم هست.

● چله بزرگ، چله کوچک، اهمن و بهمن

کف‌زنی و دورهمی‌ها را همین جانگه داریم و قدری درباره زمستان گپ بزنیم. زمستان در باور قدیمی‌ها، سرد و سخت و طولانی بوده است؛ برای همین هم سعی کرده‌اند با تقسیم کردن آن به بخش‌های مختلف، گذر آن را دست‌کم در ذهنشان، با سرعت بیشتری پی بگیرند. زمستان با «شب چله» آغاز می‌شود که قدیمی‌ها می‌دانسته‌اند بلندترین شب سال است. شب چله، شب آغاز چله بزرگ هم هست؛ موعدی که در خراسان از آن به عنوان «چله کلو» (چله کلان) یاد می‌شود. چله بزرگ ۴۰ روز دارد و روز دهم بهمن ماه به پایان می‌رسد. چله کوچک که در خراسان به «چله خوردو» (چله خُرد) معروف است، از همان یازدهم بهمن آغاز می‌شود. عصر روز دهم بهمن که چله بزرگ تمام می‌شود، موعدی یکی از مهم‌ترین جشن‌های زمستان‌گذرانی یا همان «جشن سده» است. آیینی هم در خراسان داریم به نام «چارچار» که اشاره به چهار روز پایانی چله بزرگ و چهار روز آغازین چله کوچک دارد. باوری در میان قدما وجود داشته و آن اینکه در ایام چارچار، جنگ چله‌هاست و معمولاً هوا تیره و تار است.

چله کوچک برخلاف نامش تنها ۲۰ روز است و آخر بهمن ماه تمام می‌شود. اسفندماه هم در گاه‌شمار عامیانه خراسان به سه موعد ۱۰ روزه تقسیم می‌شود؛ «اهمن»، «بهمن» و «سرمای ننه‌پیرزن». قدیمی‌ها معتقد بودند اگر دو موعد